

Т. В. Івченко, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

**ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ
В ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ УКРАЇНИ
В 40 – 50-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ.**

Івченко Т. В.

Проблеми професійно-технічної освіти в педагогічній теорії України в 40 – 50-х роках ХХ століття

У статті розглянуто ступінь розробленості теоретичних аспектів професійно-технічної освіти України в 40 – 50-х роках ХХ століття.

Аналізуючи науково-педагогічну літературу (М. Зарецький, І. Духовний, О. Протопопов та ін.) досліджуваного періоду, цілісно представлено підходи до дидактики професійного навчання. Зокрема, обґрунтовано представлені основні принципи виробничого навчання та особливості реалізації загальнодидактичних принципів у навчально-виховному процесі закладів системи державних трудових резервів. Предметом теоретичного аналізу в досліджуваній період стала й проблема форм і методів професійного навчання.

Визначено, що педагоги-теоретики зосередились, передусім, на узагальненні й критичному осмисленні практичного досвіду виробничого навчання в навчальних закладах професійно-технічної освіти та обґрунтували нову систему виробничого навчання, яка почала впроваджуватись у професійно-технічних навчальних закладах на початку 60-х років.

У 40-х роках ХХ століття урок було визначено основою формою організації як виробничого, так і теоретичного навчання, хоча практикувалися й інші форми навчання (лекції, бесіди, семінари). Перевага надавалася репродуктивним методам навчальної роботи. У 50-х роках виявилася тенденція до використання розвивального потенціалу уроку та інших форм навчання з метою активізації навчально-пізнавальної діяльності, а також застосування методів, які стимулювали активність і самостійність учнів.

Крім цього, з'ясовано, що до середини 50-х рр. вже чітко визначилися дві самостійні наукові дисципліни: психологія праці та фізіологія праці.

Ключові слова: професійно-технічна освіта, зміст освіти, ремісничі училища, форми та методи навчання, навчальні плани та програми, самостійна робота, урок.

Ивченко Т. В.

Проблемы профессионально-технического образования в педагогической теории Украины в 40 – 50-х годах XX столетия

В статье рассмотрена степень разработанности теоретических аспектов профессионально-технического образования в 40 – 50-х годах XX столетия.

Анализируя научно-педагогическую литературу (М. Зарецкий, И. Духовный, А. Протопопов и др.) Исследуемого периода, целостно представлены подходы к дидактике профессионального обучения. В частности, обоснованно представлены основные принципы производственного обучения и особенности реализации общедидактических принципов в учебно-воспитательном процессе учреждений системы государственных трудовых резервов.

Предметом теоретического анализа в исследуемый период стала и проблема форм и методов профессионального обучения. Определено, что педагоги-теоретики сосредоточились прежде всего на обобщении и критическом осмыслении практического опыта производственного обучения в учебных заведениях профессионально-технического образования и обгрунтовали новую систему производственного обучения, начала внедряться в профессионально-технических учебных заведениях в начале 60-х годов.

В 40-х годах XX века урок был определен основной формой организации как производственного, так и теоретического обучения, хотя практиковались и другие формы обучения (лекции, беседы, семинары).

Предпочтение отдавалось репродуктивным методам учебной работы. В 50-х годах проявилась тенденция к использованию развивающего потенциала урока и других форм обучения с целью активизации учебно-познавательной деятельности, а также применение методов, которые стимулировали активность и самостоятельность учащихся.

Кроме этого, установлено, что к середине 50-х гг. Уже четко определились две самостоятельные научные дисциплины: психология труда и физиология труда.

Ключевые слова: профессионально-техническое образование, содержание образования, ремесленное училища, формы и методы обучения, учебные планы и программы, самостоятельная работа, урок.

Процес входження України у світовий економічний простір, перехід до світового культурно-освітнього середовища зумовлюють необхідність поглибленого та об'єктивного вивчення вітчизняного досвіду професійно-технічної освіти, відшукування найбільш оптимальних шляхів запровадження кращих педагогічних надбань в українську освітню практику, прогнозування можливих тенденцій розвитку вітчизняної та світової систем професійної підготовки робітників. Це зумовлюється тим, що в кінці XX – на початку XXI

століття гостро постало завдання реформування професійно-технічної освіти у зв'язку з кардинальною зміною вимог до якості підготовки кваліфікованих робітників.

Радянськими та сучасними дослідниками обґрунтовано проблему професійної підготовки майбутнього фахівця взагалі, та підготовки кваліфікованого представника ремісничої професії. Висвітленню проблем підготовки кваліфікованих працівників ремісничої освіти присвячено праці А. Веселова С. Батишева, М. Пузанова, Г. Терещенка, А. Булгакова, Н. Ничкало. Але всі науковці частково висвітлюють певні проблеми професійно-технічної освіти України в педагогічній теорії досліджуваного періоду.

Мета статті: виявити ступінь розробленості проблем професійно-технічної освіти у вітчизняній педагогічній теорії в 40 – 50-х роках ХХ століття.

Розвиток теорії професійної освіти в досліджуваній період зумовлено соціально-історичними та педагогічними чинниками. По-перше, у 20 – 30-х рр. була сформульована соціалістична концепція професійно-технічної освіти, по-друге, обґрунтовано принципи її побудови та підходи до організації навчання. Саме в цей період розроблені теоретичні положення та методичні документи, які ґрунтувалися на реальному практичному досвіді й теоретичних ідеях таких наук, як загальна педагогіка, економіка, соціологія та ін. Питанням теорії й методики виробничого навчання приділялася особлива увага. Однак з кінця 30-х рр. розпочався процес поступового згортання теоретичних досліджень у галузі підготовки кваліфікованих кадрів.

Ця тенденція посилилася в 40-х рр. ХХ століття. Зниження інтенсивності наукових пошуків у галузі професійної освіти, які набували вузькометодичного характеру, пояснювалося:

– переглядом ставлення до педагогічних і психологічних наук з боку партійних органів й особливо критикою педології, у межах якої здійснювалися дослідження з проблем виробничого навчання;

– закриттям основних наукових центрів, що розробляли питання підготовки кадрів, психології праці, психотехніки тощо;

– репресіями видатних діячів професійної педагогіки: О. Гастева, С. Гайсиновича, П. Панкевича та ін.;

– ускладненням міжнародної ситуації і, як наслідок, соціально-економічного становища в країні.

У науково-педагогічній літературі досліджуваного періоду певне відображення знайшли загальні питання дидактики професійного навчання. Учені намагалися визначити основні дидактичні поняття. Зокрема О. Протопопов у монографії «Педагогічний процес в ремісничих училищах» характеризує поняття «педагогічний процес професійної школи». На його думку, сутність цього процесу виявляється в тому, що він є спрямованим на всебічний розвиток, формування особистості учня, його фізичне й духовне збагачення в умовах навчально-виробничої, громадської діяльності з метою підготовки кваліфікованого працівника. Автор також ставить питання про метод здійснення педагогічного процесу й вважає, що його складають навчання, освіта, виховання, які є основними напрямками навчально-виховної діяльності викладачів-вихователів [23, с. 5].

О. Протопопов також визначав мету педагогічного процесу в ремісничих училищах – підготовка для народного господарства висококваліфікованих робітників, які володіли б передовою технікою, найбільш досконалою технологією, культурою виробництва, високовиробничими методами праці; формування активних, будівників комуністичного суспільства. Автор наголошував, що в ремісничому училищі особистість учня повинна всебічно розвиватись та формуватись у дусі потреб та вимог радянського керівництва. Усебічність розвитку, формування особистості може бути забезпечена всебічністю навчання, освіти, виховання, які могли бути представлені у вигляді розумового, морального, фізичного, художнього, виробничо-політехнічного та виробничо-професійного навчання, освіти й виховання [23, с. 6].

Свої узагальнення стосовно педагогічного процесу в ремісничих училищах О. Протопопов зробив у середині 50-х років. Зауважимо, що дослідники звертались до цього питання й раніше.

Зокрема М. Зарецький ще на початку 40-х років звертав увагу на необхідність побудови педагогічного процесу за принципом „інтенсивності, а не екстенсивності роботи”, для того, щоб подолати формалізм у навчанні. Пропонувалось використовувати наочність, наприклад, при викладанні теоретичних дисциплін (фізики, хімії, загальних курсів технології і матеріалознавства). На основі конкретного вивчення наочних посібників необхідно звертати увагу не тільки на розвиток мислення, а й не забувати про розвиток спостережливості. Зокрема для розвитку спостережливості викладач повинен запропонувати учням спостерігати хімічні та фізичні явища у природі [16, с. 17 – 19].

У 40-х роках учені досліджуваного періоду приділяли увагу аналізу категорії «виробниче навчання». І. Духовний термін «виробниче навчання» визначав як планомірно організований процес озброєння учнів професійними знаннями, уміннями та навичками, який здійснюється під безпосереднім керівництвом майстра-педагога й має на меті навчити учнів виконувати роботи за певною професією на основі сучасного рівня техніки виробництва, а також виховувати учнів у дусі комуністичної моралі, розвивати їхні пізнавальні та творчі здібності [14, с. 39].

І. Духовний також обґрунтував основні вимоги (принципи), що висувались до виробничого навчання того часу: комуністична спрямованість, виховний характер, побудова навчання на основі сучасної техніки й передових методів праці відповідно до вимог промисловості, проведення його на базі продуктивної праці учнів та зв'язку теорії з практикою. Автор уважав, що до виробничого навчання можна застосувати й загально-дидактичні принципи, уточнені й доповнені в 40-х рр., а саме:

- свідомості й активності;
- систематичності й послідовності;
- міцності засвоєння навчального матеріалу;
- наочності;
- урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів [14, с. 48].

У колективній роботі «Методика виробничого навчання» (1951) означені принципи виробничого навчання характеризувались більш докладно. Указувалось, що принцип свідомості й активності засвоєння навчального матеріалу припускав таку

організацію виробничого навчання, при якій учні розуміли значення досліджуваних трудових прийомів, операцій і видів робіт, засвоювали знання й активно впроваджували їх у певних галузях згідно з конкретними завданнями. Свідоме й активне ставлення учнів до навчального процесу виявлялось в умінні аналізувати виробничу діяльність, систематично узагальнювати накопичений досвід, що було обов'язковою умовою підготовки новаторів виробництва.

Реалізація принципу систематичності й послідовності у виробничому навчанні означала планомірну, систематичну роботу учнів із засвоєння знань, умінь і навичок, представлених у певній логічній системі, при якій дотримувалась спадковість, послідовність, поступовість оволодіння ними, коли досліджуваний матеріал ґрунтувався на попередньому.

Принцип доступності навчання вимагав організації навчально-виробничого процесу за логікою від відомого до невідомого, від конкретного до абстрактного з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів і виявлявся у відповідному підборі робіт, методів навчання, матеріальному оснащенні та режимі занять. Від правильного підбору навчально-виробничих робіт залежали і міцність засвоєння знань, умінь і навичок. Важливою умовою при цьому став такий набір вправ, їх повторюваність, які дозволяли б учням відтворювати в пам'яті знання, уміння та навички та використовувати їх при вирішенні конкретних виробничих (практичних) завдань. Правильне оволодіння трудовими прийомами неможливе без чітких уявлень учнів про те, як цей прийом повинен виконуватися. Спостереження трудових рухів мобілізувало учнів, спонукало до виконання їх таким самим чином. Крім того, наочність підвищувала інтерес і увагу учнів, сприяла глибокому розумінню, осмисленню й закріпленню досліджуваного матеріалу [21, 392 с.].

Необхідно зауважити, що вчені цього періоду усвідомлювали недостатність теоретичного обґрунтування виробничого навчання в ремісничих училищах. Так, професор Є. Голант у своїй доповіді на науково-методичній конференції (Ленінград, 1946), зазначив, що в галузі розробки теорії виробничого навчання «зроблено лише перші кроки, хоча радянська педагогічна теорія і достатньо великий досвід,

накопичений кращими майстрами училищ і шкіл ФЗН, дали досить матеріалів для наукового висвітлення ключових питань виробничого навчання» [11, с. 8].

У 50-х роках ХХ століття деякі дослідники професійно-технічної школи (Ф. Корольов, А. Веселов, Е. Котляр) також підкреслювали, що теоретичні засади виробничого навчання були недостатньо розглянуті в педагогічній теорії. Це стосувалося багатого досвіду шкіл ФЗУ та професійно-технічних шкіл дореволюційної Росії, який, на думку В. Анісімова, використовувався розрізнено й потребував теоретичного узагальнення [1]. Саме в цьому напрямі здійснювалася наукова робота теоретиків і практиків системи професійної освіти досліджуваного періоду А. Александрова, Ф. Блінчевського, А. Вейсбланда, М. Горяїнова, Н. Левітова та ін.

Як бачимо, у 40 – 50-ті рр. учені, перш за все, зосередились на розкритті сутнісних характеристик педагогічного процесу загалом та виробничого навчання в ремісничих училищах. Були також обґрунтовані деякі принципи виробничого навчання й конкретизовані загальні дидактичні принципи щодо особливостей виробничого навчання в системі державних трудових резервів. Наукові уявлення про сутність виробничого навчання та основні принципи їх практичної реалізації стали відправними теоретичними положеннями при розробці програми та застосуванні певних систем виробничого навчання.

Г. Красильникова відмічала, що в дидактиці професійного навчання розрізняють предметну, операційну, операційно-поточну, операційно-предметну, операційно-комплексну, моторно-тренувальну та проблемно-аналітичну системи. Кожна з них мала свої виробничі, педагогічні, психологічні й фізіологічні особливості формування навичок і вмінь в учнів на окремих періодах навчання й забезпечувала єдність таких компонентів: змісту теоретичного й виробничого навчання; навчально-матеріальної бази й умов навчання; діяльності інженера-педагога або майстра виробничого навчання; діяльності учня [19].

Предметом теоретичного аналізу в досліджуваний період була проблема форм і методів професійного навчання. Як відомо, дискусії щодо форм і методів навчальної роботи у школі велися з 20-х рр., коли радянські педагоги критикували запозичені з буржуазної педагогіки комплексні програми, Дальтон-план, лабораторно-бригадний

метод, метод проектів, які, на їхню думку, порушували систематичність навчання, знижували роль учителя, ліквідовували навчальну групу.

У серпні 1932 року прийнята постанова ЦК ВКП(б) «Про навчальні програми та режим у початковій і середній школі», у якій указано на «хиби» діючих навчальних програм (переобтяження навчальним матеріалом; недостатність зв'язку між окремими компонентами тощо) і рекомендувались нові підходи до їх розробки. Засуджувався також лабораторно-бригадний метод навчання, основною формою організації навчального процесу проголошувався урок. Постановою вводився поточний систематичний облік знань учнів; наголошувалося на необхідності зміцнювати свідому дисципліну учнів навіть виключенням зі школи порушників. Було поставлене завдання підвищити роль учителя в навчальному процесі [22, с. 29].

Урок як основна форма організації навчання повинен був включати загальногрупову, бригадну й індивідуальну роботу учнів під керівництвом учителя, який застосовував різноманітні методи навчання [20].

Цей документ стосувався загальноосвітньої школи. Проте в ньому були сформульовані найважливіші вимоги до організації навчального процесу, які були застосовні зокрема й у професійній школі.

Методисти та працівники системи трудових резервів також порушили означену проблему. У 1941 р. ними було поставлено питання про застосування класно-урочної системи в професійній школі та її запровадження у виробниче навчання. Дискусія з цього приводу відновилася вже після війни, у 1946 р., коли Ф. Блінчевський запропонував широко використовувати урок у виробничому навчанні [3, с. 5].

На початку 50-х рр. було визнано, що класно-урочна система вносить у навчальний процес училищ і шкіл трудових резервів організаційну чіткість і дозволяє правильно чергувати заняття з виробничого й теоретичного навчання. Учені й методисти трудових резервів установили типові елементи уроку виробничого навчання. Зокрема М. Зарецький у структурі уроку виробничого навчання виділяв: організаційний момент; підготовку учнів до виконання навчально-виробничих завдань (вступний інструктаж); видачу завдань (відсутній при виконанні учнями складної роботи протягом кількох днів); організацію виконання їх кожним учнем і керівництво

цим виконанням (поточний індивідуальний чи колективний інструктаж); облік успішності й прийом роботи; обмін досвідом між учнями, узагальнення накопиченого ними досвіду й повідомлення оцінки результатів роботи (заключний інструктаж); домашнє завдання (у низці випадків). Він також виділяв основні доцільні поєднання етапів уроку і показав низку причин, через які можлива втрата часу викладачем [17, с. 5 – 7].

В іншій статті цього автора говориться про підготовку викладача до уроку. Автор наголошує на «ретельній підготовці викладача – як обов'язковій умові правильної організації і правильного ведення педагогічного процесу» [18, с. 8 – 10].

У педагогічній теорії досліджуваного періоду розглянуто питання форм і змісту вступних занять, підготовки майстра виробничого навчання до них. Так, у статті М. Горяїнова робилася спроба узагальнити досвід найкращих майстрів у галузі проведення колективних вступних занять [12, с. 17 – 19]. І. Ємельянов виокремив педагогічні умови якісної підготовки майстра виробничого навчання до організації повторення вивченого матеріалу, самостійної роботи учнів (підготувати креслення, підібрати інструменти, обладнати кабінет наочністю) [15, с. 46].

У педагогічній літературі досліджуваного періоду розглянуто таку форму організації навчальної роботи, як самостійне виконання учнями домашніх завдань з виробничого навчання. Такі завдання були введені за ініціативою передових майстрів і в 50-ті рр. й отримали широке застосування в практиці училищ і шкіл трудових резервів. Л. Вікторов виділяв три чинники ефективності самостійної роботи учнів: матеріальні й організаційні умови, передумови педагогічного характеру й організація та якість інструктування учнів у процесі їхньої роботи.

Матеріальні й організаційні умови відігравали важливу навчально-виховну роль. Вони повинні були забезпечити учням можливість працювати з максимальною продуктивністю й без втрати часу. «Навіть незначні втрати часу, – наголошував автор, – демобілізували учнів, перешкоджали вихованню в них установ та звичок, які були необхідні їм для самостійної роботи на виробництві після закінчення училища» [9, с. 11].

Самостійній роботі учнів з нових тем програми повинні були передувати вхідні колективні заняття, які проводив майстер. Завдяки таким заняттям учні привчалися починати роботу лише після засвоєння технології й прийомів виконання завдань. Також автор зауважує доцільність забезпечення учнів інструктивною й технічною документацією: кресленням, технічними умовами, технологічними картками тощо.

Інструктування учнів у процесі їхньої самостійної діяльності відрізнялось за своїм характером у різні періоди навчання, наприклад, у період навчання окремих операцій учні повинні оволодіти прийомами праці, прийомами контролю якості роботи, заточки інструменту, раціональної організації робочого місця, застосування правил техніки безпеки [9, с. 12 – 13].

Обговорення проблеми методів виробничого навчання загострилася на початку 50-х рр. Його ініціаторами стали Ф. Блінчевський і Н. Нечаєв [4, с. 15 – 18].

У результаті був виявлений теоретичний потенціал для вирішення цієї проблеми й узагальнено практичний досвід педагогів і майстрів навчальних закладів початкової професійної освіти, який дозволив класифікувати методи виробничого навчання в такий спосіб: методи усного викладу навчального матеріалу (розповідь-пояснення, бесіда); методи демонстрації (показ трудового процесу й використання наочних посібників); методи вправ (вправи у виконанні прийомів, операцій, комплексних робіт, навчально-виробничих завдань); екскурсії, самостійні спостереження, лабораторні роботи, робота з технічною літературою [21, 96].

Ф. Блінчевський звернув особливу увагу на лабораторні роботи як один з важливих методів навчання [5, с. 6 – 8]. Автор указав на слабе поширення цього методу й підкреслив особливу значущість лабораторних робіт в ознайомленні учнів зі складною технічною апаратурою та вихованні вміння самостійного її використання. Ученим також було оприлюднено позитивний досвід училищ механізації сільського господарства зі створення циклів лабораторних робіт, які полегшували і спрощували планування, організацію і проведення лабораторних робіт, і рекомендував упроваджувати практикуми лабораторних робіт у навчальних закладах усіх типів.

Разом з тим учасники дискусії з методики виробничого навчання були змушені визнати, що їм ще не вдалося детально розкрити зміст кожного методу.

Важливою в цьому сенсі була стаття А. Вейсбланда – в.о. начальника навчально-методичного управління трудових резервів. У ній узагальнено досвід технічних училищ з організації та методики проведення уроків виробничого навчання з урахуванням особливостей контингенту учнів. Автор підкреслював важливість організації виробничого навчання на основі використання активності й самостійності учнів у навчальному процесі в ході виготовлення ними складної продукції, особливо за замовленнями базових підприємств. Упровадження цієї практики в організацію виробничого навчання було особливо актуально для ремісничих училищ [8, с. 3 – 6.].

Важливе місце в діяльності навчальних закладів професійно-технічної освіти займала організація навчально-методичної роботи. Це зумовлювалося тим, що до викладацької й інструкторської діяльності в ремісничих училищах було залучено нові кадри інженерів, кваліфікованих майстрів, стахановців, які, маючи великий виробничий досвід, не були обізнані з педагогікою.

Для забезпечення правильної постановки навчально-виробничої й виховної діяльності в ремісничих, залізничних училищах та школах ФЗН було відкрито навчально-виробничі ради. Їх завдання полягало в тому, щоб надавати педагогічним колективам училищ та шкіл практичну допомогу в правильному застосуванні начальних планів, програм і документації з обліку й планування навчально-виробничої роботи, в організації й проведенні на високому рівні педагогічного процесу. Формами навчально-методичної роботи стали загальнометодичні семінари викладачів і майстрів; семінари за спеціальними питаннями (приватна/часткова методика); відкриті заняття; планові інспектування уроків і індивідуальний інструктаж викладачів та майстрів [6, с. 21 – 25].

У діяльності рад спостерігались певні недоліки. Навчально-виробничі ради окремих обласних управлінь робили спроби адмініструвати, замість того, щоб надавати кваліфіковану консультативну допомогу з вирішення основних питань навчальної та виховної роботи [7, с. 12 – 14].

Важливим питанням, яке, починаючи з 1928 р., неодноразово розглядали дослідники професійної школи, було нормування навчально-виробничих робіт учнів [13, с. 11 – 14]. Спроби обґрунтувати прийнятні для більшості шкіл ФЗУ норми

виробітку робилися в 1933 р. Наркомтяжпромом і в 1937 р. – Інститутом технічного навчання робітників. Однак працівники цих установ так і не змогли виробити спільного рішення, і кожна школа ФЗУ самостійно вирішувала питання про способи нормування робіт учнів.

Зазначимо, що методичні установки про нормування навчально-виробничих робіт, прийняті в школах ФЗУ, стали використовуватися і в навчальних закладах трудових резервів. Накопичений досвід узагальнено в 1943 р., він став підґрунтям для рішення Вченої ради Головного управління трудових резервів про введення нормування в училищах і школах професійно-технічної освіти. У 50-х рр. відновилися дискусії щодо зазначеної проблеми, які були викликані необхідністю уникнути в майбутньому помилок і розбіжностей у питаннях виховання в учнів здатності до високопродуктивності праці. Зауважимо, що в 1950 р. панувала хибна думка про ідентичність нормування в умовах навчальних майстерень та промислових підприємств. Як зазначено раніше, активну участь в обговоренні проблем професійної освіти брали представники суміжних з педагогікою наук. Ця тенденція значно підсилилась у 50-ті роки ХХ століття. Процесу об'єднання зусиль наукових установ різного профілю з розробки питань, які стосувалися методики виробничого навчання, сприяло створення в 1956 р. секції психології, фізіології та гігієни праці при Вченій раді з професійно-технічної освіти. У другій половині 50-х р. до співпраці залучено низку науково-дослідних установ: Інститут гігієни праці та санітарії імені Ф. Ерісмана (вивчав режим навчального дня учнів у ремісничих училищах); лабораторія праці Науково-дослідного інституту психології, Інститут гігієни праці та профзахворювань Академії медичних наук (розробляли проблему формування рухових навичок); Ленінградський фізіологічний інститут [10, с. 23].

Відзначимо, що до середини 50-х рр. у психології та фізіології вже чітко визначилися дві самостійні наукові дисципліни: психологія праці та фізіологія праці. У межах цих дисциплін свої наукові дослідження проводили фізіолог професор М. Виноградов, психологи С. Архангельський, В. Суворова, Є. Гур'янов, Д. Ошанін, педагог К. Гуревич [2; 62].

Отже, проведений аналіз наукової літератури та публікацій у періодичних виданнях дозволяє стверджувати, що в досліджуваній період активно розроблялись теоретичні аспекти професійно-технічної освіти. Знищення педології як наукового напрямку, закриття основних наукових центрів, що розробляли питання підготовки робітничих кадрів, психології праці, психотехніки, репресії педагогів-теоретиків призвели до певного згортання наукових пошуків у галузі професійної освіти в 40-х роках. Отримані наукові результати в цей час мали переважно вузькометодичний характер. Серед проблем, які стали предметом науково-теоретичного аналізу, можна назвати визначення ключових понять, обґрунтування принципів професійного навчання й конкретизація загальнодидактичних принципів до його умов, аналіз систем виробничого навчання, теоретичні узагальнення стосовно форм і методів навчальної роботи в професійно-технічних закладах. У 50-ті роки ХХ століття проблематика науково-педагогічних досліджень розширювалась. Поряд з теоретичною розробкою означених проблем відновились дискусії щодо нормування навчально-виробничих робіт учнів, розглядались питання професійної орієнтації школярів на робітничі професії, відновились інтеграція педагогічної науки з іншими науковими галузями і, перш за все, фізіологією й психологією, що призвело до появи в середині 50-х років самостійних наукових напрямів (фізіології праці, психології праці). Педагогі-теоретики зосередились також на узагальненні й критичному осмисленні практичного досвіду виробничого навчання в навчальних закладах професійно-технічної освіти. Як наслідок – обґрунтовано нову систему виробничого навчання, яка почала впроваджуватись у професійно-технічних навчальних закладах на початку 60-х років. У подальшому вважаємо за доцільне дослідити інші аспекти підготовки кваліфікованих робітників в системі професійного навчання в різні історичні періоди.

Література

1. **Анисимов В.** Развитие теории и практики начального профессионального образования в России : дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.01 ; 13.00.08 / Анисимов Виталий Викторович. – М., 2000. – 386 с.

2. **Архангельский С.** Подготовка к выбору профессии / С. Архангельский // Проф.-техн. образование. – 1956. – № 1. – С. 18 – 19.
3. **Блинчевский Ф.** Что такое урок производственного обучения / Ф. Л. Блинчевский // Производственное обучение. – 1946. – № 12. – С. 10
4. **Блинчевский Ф.** Как правильно преподавателю готовиться к уроку и правильно провести его / Ф. Блинчевский, Н. Нечаев // Проф.-техн. образование. – 1954. – № 4. – С. 15 – 18.
5. **Блинчевский Ф.** Организация и методика лабораторных работ / Ф. Блинчевский // Проф.-техн. образование. – 1956. – № 1. – С. 6 – 8.
6. **Бойко В.** Организация учебно-методической работы / В. Бойко // Производственное обучение. – 1941. – № 1. – С. 21 – 25.
7. **Васильев В.** Решительно улучшить работу учебно-методических советов / В. Васильев // Производственное обучение. – 1945. – № 3. – С. 12 – 14.
8. **Вейсбланд А.** Совершенствовать учебный процесс в технических училищах / А. Вейсбланд // Проф.-техн. образование. – 1955. – № 6.- С. 3 – 6.
9. **Викторов Л.** Инструктирование учеников во время их самостоятельной работы / Л. Викторов // Производственное обучение. – 1945. – № 4. – С. 11 – 13.
10. **Виноградов А.** Важные задачи / А. Виноградов // Проф.-техн. образование. – 1955. – № 5. – С. 23.
11. **Голант Е.** Материалы научно-методической конференции / Е. Голант // Производственное обучение. – 1946. – Март-апр. – С. 8.
12. **Горяинов М.** Формы и методы входных занятий / М. Горяинов // Производственное обучение. – 1946. – № 6. – С. 17 – 19.
13. **Горяинов М.** Про нормирование учебно-производственных работ / М. Горяинов // Проф.-техн. образование. – 1957. – № 3. – С. 11 – 14.
14. **Духовный И.** Принципы обучения в училищах и школах: (лекции по вопросам дидактики) / И. Духовный. – М. : Трудрезервиздат, 1947. – 148 с.

15. **Емельянов И.** Повторение на уроках слесарного дела / И. Емельянов // Производственное обучение. – 1946. – Март-апр. – С. 46.
16. **Зарецкий М.** Теоретическое обучение в ремесленных и железнодорожных училищах / М. Зарецкий // Производственное обучение. – 1941. – № 1. – С. 17 – 19.
17. **Зарецкий М.** Построение урока / М. Зарецкий // Производственное обучение. – 1945. – № 4. – С. 5 – 7.
18. **Зарецкий М.** Подготовка преподавателя к уроку / М. Зарецкий // Производственное обучение. – 1945. – № 2. – С. 8 – 10.
19. **Красильникова Г.** Професійна педагогіка [Електронний ресурс] / Г. Красильникова. – Режим доступу :http://lubbook.net/book_303.html.
20. **Методика** производственного обучения. – М. : Трудрезервиздат, 1953. – 384 с.
21. **Методика** производственного обучения / под ред. К. Нечаева. – М. : Трудрезервиздат, 1951. – 392 с.
22. **Постанови** партії та уряду про школу. – К. ; Х. : Рад. шк., 1947. – 152 с.
23. **Протопопов А.** Педагогический процесс в ремесленных училищах / А. Протопопов. – М. : Трудрезервиздат, 1955. – 208 с.

Ivchenko T. V.

Problems of Vocational Education in the Pedagogical Theory of Ukraine in the 40s – 50s of the 20th Century

The article deals with the status of theoretical aspects of vocational education in Ukraine in the 40s – 50s of the 20th century.

It analyses educational literature (M. Zaretskyi, I. Dukhovnyi, O. Protopopov, etc.) of considered period and presents the approaches to vocational education didactics. In particular, there are main principles of industrial training and implementation features of common didactic principles in educative process of institutions of state labour reserves system. Subject of theoretical analysis includes a problem of modes and methods of vocational education in considered period as well.

It is found that educators focus on generalization and critical re-evaluation of work experience of industrial training in vocational establishments and have

substantiated a new system of industrial training that was implemented to vocational educational establishments in the early 60's.

In the 40's of XX century a lesson was defined as a main mode of both industrial and theoretical learning although there were other education modes as well (lectures, discussions, seminars). A priority was given to reproductive methods of study. In the 50's there was a tendency to apply developing resources of the lesson and other study modes and special methods to activate pupils' educative activity and independent behavior.

In addition, it is found that by the middle 50's two independent academic disciplines had already been established: labour psychology and labour physiology.

Key words: vocational education, instructional content, trade schools, modes and methods of study, syllabus, unsupervised activity, lesson.

Відомості про автора

Івченко Тетяна Володимирівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціальної роботи Інституту історії, міжнародних відносин і соціально-політичних наук ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Стаття надійшла до редакції 18.11.2015 р.

Прийнято до друку 19.12.2015 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Ваховський Л. Ц.

T. V. Ivchenko, SHEI “Luhansk Taras Shevchenko National University”

PROBLEMS OF VOCATIONAL EDUCATION IN THE PEDAGOGICAL THEORY OF UKRAINE IN THE 40s – 50s OF THE 20th CENTURY

Ivchenko T. V.

Problems of Vocational Education in the Pedagogical Theory of Ukraine in the 40s – 50s of the 20th Century

The article deals with the status of theoretical aspects of vocational education in Ukraine in the 40s – 50s of the 20th century.

It analyses educational literature (M. Zaretskyi, I. Dukhovnyi, O. Protopopov, etc.) of considered period and presents the approaches to vocational education didactics. In particular, there are main principles of industrial training and implementation features of common didactic principles in educative process of institutions of state labour reserves system. Subject of theoretical analysis includes a problem of modes and methods of vocational education in considered period as well.

It is found that educators focus on generalization and critical re-evaluation of work experience of industrial training in vocational establishments and have substantiated a new system of industrial training that was implemented to vocational educational establishments in the early 60's.

In the 40's of XX century a lesson was defined as a main mode of both industrial and theoretical learning although there were other education modes as well (lectures, discussions, seminars). A priority was given to reproductive methods of study. In the 50's there was a tendency to apply developing resources of the lesson and other study modes and special methods to activate pupils' educative activity and independent behavior.

In addition, it is found that by the middle 50's two independent academic disciplines had already been established: labour psychology and labour physiology.

Key words: vocational education, instructional content, trade schools, modes and methods of study, syllabus, unsupervised activity, lesson.

The process of Ukraine's entry into the global economy, the transition to the world of cultural and educational environment necessitate in-depth and objective study of national experience of vocational training, finding the most optimal ways of implementing the best pedagogical achievements in Ukrainian educational practice, forecast possible trends of national and world training of workers. This is due to the

fact that in the late XX – early XXI century acutely faced the task of reforming vocational education due to the radical change in the quality requirements for training skilled workers.

Soviet and modern researchers proved the problem of training future specialist in general, and training qualified representative of craft professions. Coverage of training of skilled workers craft education dedicated to the works of S. Batysheva, A. Veselova, M. Puzanova, G. Tereshchenko, A. Bulgakova, N. Nychkalo. But all the scientists partially covering some issues of vocational education in Ukraine pedagogical theory study period.

The purpose of the article: identify the level of development problems of vocational education in the national educational theory in the 40-50-ies.

The development of the theory of vocational education in the study period due to socio-historical and pedagogical factors. First, in 20 – 30's. Formulated the socialist concept of vocational education, and second, grounded principles of construction and approaches to learning. During this period developed theoretical concepts and methodological documents based on real practical experience and theoretical ideas of science, as a general education, economics, sociology and others. Problems in the theory and methods of industrial training given special attention. However, since the late 30's. Began the process of phasing out theoretical research in the field of training of qualified personnel.

This trend accelerated in the 40's. XX century. Reducing the intensity of scientific research in the field of vocational education, which acquired vuzkometodychnoho nature, explained:

- Revision of attitudes to pedagogical and psychological sciences from the party organs and especially the criticism of pedology within which conducted research on industrial training;

- The closure of major research centers that developed the issues of training, work psychology, psycho, etc;

- Repression of prominent figures of professional pedagogy O. Gasteva, S. Haysynovycha, P. Pankevych etc.;

- Complexity of the international situation and the consequent social and economic situation in the country.

In the scientific and pedagogical literature study period display some common issues found didactics training. Scientists have tried to define the basic educational concepts. In particular O. Protopopov in the book “Teaching process in vocational school” describes the concept of “professional school educational process”. According to him, the essence of this process manifested in the fact that it is aimed at all-round development, the formation of the individual student, his physical and spiritual enrichment in terms of training and production, social activities to train skilled workers. The author also raises the question of the method of implementation of educational process and believes that it consists of training, education, which are the main areas of educational activities of teachers, tutors [23, p. 5].

A. Protopopov also defined the purpose of educational process in vocational school – preparing for the national economy highly skilled workers who possess the advanced technology, the most advanced technology, cultural production, high-performance methods of work; forming active builders of communist society. Author emphasized that trade school individual student must fully formed and developed in the spirit of the needs and requirements of the Soviet leadership. Circumstantiality development, identity formation can be achieved comprehensiveness of training, education and training, which could be presented as the mental, moral, physical, artistic, industrial and polytechnic and industrial and vocational training, education and training [23, p. 6].

His generalizations concerning educational process in vocational school O. Protopopov did in the mid 50s. Note that researchers have addressed this issue before.

M. Zaretsky particular in the early 40s drew attention to the need to build educational process on an “intensity and extensiveness not work”, in order to overcome formalism in education. Proposed to use visibility, such as teaching theoretical subjects (physics, chemistry, general courses and materials technology). Based on the specific study of visual aids necessary to pay attention not only to the

development of thinking, but do not forget about the development of observation. In particular for the development of teacher observation should invite students to observe chemical and physical phenomena in nature [16, p. 17 – 19].

In the 40 years of the study period, scientists have paid attention to the analysis category “industrial training”. I. Duhovnyi term "industrial training" defined as a planned process of arming students organized professional knowledge and skills, which is under the direct supervision of a master teacher and aims to teach students to perform work in a profession based on contemporary art production, and educate students in the spirit of communist morality, to develop their cognitive and creative abilities [14, p. 39].

I. Duhovnyi well substantiated basic requirements (principles), which is presented to the industrial training at the time: the Communist orientation, educational character building training based on modern technology and advanced methods of work in accordance with the requirements of the industry, holding it at the productive work of pupils and conn communication theory with practice. The author believed that the industrial training can be applied universally and didactic principles, clarified and supplemented in the 40's., Including:

- Consciousness and activity;
- Regularity and consistency;
- Strength of learning;
- Clarity;
- Taking into account the age and individual characteristics of students [14, p. 48].

In the collective work “Methods of industrial training” (1951) expressed by the principles of industrial training were characterized in more detail. It was pointed that the principle of consciousness and activity learning imagined an organization of industrial training, in which students understand the significance of the studied labor techniques, operations and types of work, assimilate knowledge and actively implementing them in certain areas according to specific objectives. The conscious and active attitude of students in the learning process manifested in the ability to

analyze operations, systematically summarize the experience, which was a prerequisite for training innovators production.

The principle of regularity and consistency in production meant the systematic training, systematic work of students with learning and skills presented in some logical system, which kept the continuity, consistency and gradual mastering them when the study was based on previous material.

The principle of availability required training organization of the production process logically from the known to the unknown, from concrete to abstract, taking into account age and individual characteristics of students and detected in the appropriate selection of works, teaching methods, equipment and material mode sessions. The proper selection of educational-production work and dependent on the strength of learning and skills. An important condition thus became a set of exercises, their frequency that would allow students to play in the memory of the knowledge and skills and use them in solving specific production (practical) problems. Proper labor mastering techniques impossible without clear ideas of students about how this technique should be performed. Observations labor movement mobilized students, prompting them to perform the same way. In addition, visibility increased the interest and attention of students, contributed to understanding, understanding and consolidate the studied material [21, p. 392].

It should be noted that scientists are aware of lack of this period of theoretical study of industrial training in the vocational school. Thus, Professor E. Holant in its report on the scientific and methodical conference (Leningrad, 1946), noted that the development of the theory of industrial training “made the first steps, although Soviet pedagogical theory and big enough experience of the best masters of colleges and schools FZO gave enough material for research coverage of the key issues of industrial training” [11, p. 8].

In the 50 years of the twentieth century, some researchers vocational school (F. Korolev, A. Veselov, A. Kotlyar) also emphasized that the theoretical basis of industrial training were not considered in pedagogical theory. This included extensive experience of schools trade schools and vocational schools prerevolutionary Russia,

which, according to Vladimir Anisimov, used separately and in need of theoretical generalization [1]. It is in this direction was carried out scientific work of theorists and practitioners of vocational education study period A. Alexandrov, F. Blinchevskoho, A. Veysblanda, M. Goryainova, N. Levitov and others.

As you can see in the 40 – 50-ies. Researchers, primarily focused on the disclosure of the essential characteristics of the educational process in general and industrial training in vocational school. There were also some reasonable principles of industrial training and fleshed out general principles for didactic features of industrial training in the system of labor reserves. Scientific understanding of the nature of apprenticeship and the basic principles of their implementation were theoretical propositions starting the development programs and the use of certain industrial training.

G. Krasilnikova observed that vocational training in didactics distinguish substantive, operational, operational and ongoing, operational and substantive, operational and comprehensive, motor-training and problem-analytical system. Each had its own industrial, educational, psychological and physiological characteristics of the skills and abilities of students at certain periods of study and ensure the unity of the following components: content of the education and industrial training; educational and material resources and learning environment; of engineer-teacher or master of industrial training; student activity [19].

The subject of theoretical analysis in the study period there was a problem of forms and methods of training. As you know, the debate about the forms and methods of educational work in the school were from the 20's. When the Soviet educators criticized borrowed from the bourgeois pedagogy comprehensive programs Dalton plan, laboratory brigade method, projects that, in their view, violated systematic training, reduce the role of teacher, eliminated a study group.

In August 1932 the Central Committee of the CPSU (b) “On the educational programs and treatment in primary and secondary schools”, which appears on the “shortcomings” of existing curriculum (overloading of educational material; lack of communication between the individual components, etc.) and been recommended

new approaches to their development. Also condemned laboratory brigade method of training, the basic form of the educational process hailed as a lesson. Resolution introduced a systematic account of current knowledge of students; stressed the need to strengthen conscious discipline even excluding pupils from school offenders. It was a task to increase the role of the teacher in the classroom [22, p. 29].

Lesson as the main form of training was to include *zahalnohrupovu*, brigade and individual work of students under the guidance of a teacher who has applied various methods of learning [20].

This document dealt secondary school. However, it formulated the most important requirements of the educational process, which were applicable including professional school.

Methodists and system manpower workers also violated taken an issue. In 1941 they were asked about the use of class-task system as a vocational school and its implementation in industrial training. The debate on this issue resumed after the war, in 1946, when F. Blinchevskyy suggested lesson widely used in industrial training [3, p. 5].

In the early 50's was recognized that the class-task system makes the learning process of colleges and schools of labor reserves organizational clarity and allows correct alternate sessions on industrial and theoretical training. Scientists and Methodists manpower installed elements typical lesson industrial training. In particular M. Zaretsky in the structure of industrial training lesson singled out: organizing time; preparing pupils for training and production tasks (Induction); issuing tasks (not in the performance of pupils with complex within a few days); of the organization of each student and guide implementation of this (current individual or collective coaching); record of success and acceptance of work; exchange of experiences between students, summarizing their experience and message performance evaluation (the final briefing); homework (in some cases). He also singled out the combination of the main stages of the lesson and showed a number of reasons that may cause a time a teacher [17, p. 5 – 7].

In another article the author refers to the training of teachers for the lesson. The author emphasizes the “careful preparation of the teacher – as a prerequisite of a correct and proper maintenance of educational process” [18, p. 8 – 10].

In pedagogical theory study period considered the forms and content of introductory lessons, prepare a training for them. Thus, Article N. Goryainov attempted to generalize the experience of the best Masters in collective conduct preliminary studies [12, p. 17 – 19]. Ivan Emelyanov singled pedagogical conditions of quality training a training organization to repeat the learned material independent work of students (prepare drawings, pick up tools equip office clarity) [15, p. 46].

In pedagogical literature study period is considered a form of academic work as self-perform students homework with industrial training. These tasks were introduced on the initiative of the leading artists in the 50's. And widely used in the practice of colleges and schools of labor reserves. Leonid Viktorov singled out three factors of efficiency of independent work of students, material and organizational conditions, conditions pedagogical nature and organization and the quality of instruction of students in the course of their work.

Material and organizational conditions played an important teaching and educational role. They had to provide students the opportunity to work with maximum efficiency and without loss of time. “Even a small loss of time, – emphasized author, – demobilized students hindered education in their institutions and habits that they were necessary for independent work in production after graduation” [9, p. 11].

Independent work of students in the new program topics were preceded incoming group lessons, conducted master. Due to such pursuits, students accustomed to begin work only after mastering the technology and methods of execution. Also the author observes advisability of providing students with guidance and technical documents, drawings, specifications, technological maps and more.

Briefing students in the course of their independent activity differed in character in different periods of study, for example, during the study of individual transactions students should master the methods of work, methods of quality control,

grinding tools, the rational organization of the workplace, the use of safety regulations [9, p. 12 – 13].

Discussion of methods of industrial training intensified in the early 50's. Its initiators were F. Blinchevskyy and N. Nechayev [4, p. 15 – 18].

The result was discovered by the theoretical potential to solve this problem and generalized experience of teachers and masters of educational institutions of primary vocational education, which allowed to classify industrial training methods as follows: methods oral presentation of educational material (story, explanation, conversation); Methods demonstration (showing labor process and the use of visual aids); methods exercises (exercises in execution methods, operations, integrated operations, training and production tasks); excursions, self-monitoring, laboratory work, work with technical literature [21, 96].

F. Blinchevskyy drew attention to laboratory work as an important teaching methods [5, p. 6 – 8]. The author pointed out the weakness of the present method and stressed the special significance labs to familiarize students with complex technical equipment and self-education skills to use it. Scientists also published positive experience of colleges of agricultural mechanization to create cycles labs that facilitate and simplify planning, organizing and conducting laboratory work and recommended to introduce practical laboratory work in schools of all types.

However, the participants of the discussion on methods of industrial training were forced to admit that they have failed to disclose in detail the contents of each method.

Important in this respect was the article by A. Veysblanda – Acting Head of educational-methodical management manpower. It summarizes the experience of technical schools and methods of conducting lessons of industrial training allowing for the contingent of students. Author emphasized the importance of industrial training on the basis of activity and independence of students in the learning process during their manufacturing sophisticated products, especially for basic business orders. The introduction of this practice in the organization of industrial training was especially important for trade schools [8, p. 3 – 6].

An important place in the educational institutions of vocational education organization held teaching work. This was due to the fact that the teaching and instruction of a vocational school attracted new cadre of engineers, skilled craftsmen, Stakhanovites who, with great production experience, were not aware of pedagogy.

To ensure correct formulation and production of teaching and educational activities in the craft, railway colleges and schools FZO opened educational and work councils. Their task was to provide the teaching staff of schools and schools of practical help in the correct application of the home plans, programs and documentation of accounting and planning of educational-production work in organizing and conducting high-level teaching process. The forms of educational work were zahalnometodychni workshops teachers and artists; seminars on special issues (private / partial method); open classes; inspection planning lessons and individual coaching of teachers and masters [6, p. 21 – 25].

In the councils of observed shortcomings. Training and work councils of certain regional departments attempted to administer, instead of providing expert advice to address the main issues of training and educational work [7, p. 12 – 14].

An important issue, which, since 1928, repeatedly researchers examined vocational school was standardization of educational-production work of students [13, p. 11 – 14]. Attempts to prove acceptable to most schools, trade schools output norms made in 1933 the People's Commissariat in 1937 – Institute of Technical training of workers. However, employees of these institutions have not been able to develop common solutions, and trade schools each school independently solve the question of how standardization works of students.

Note that the installation of the valuation methodology training and production work, adopted in schools trade schools, and were used in schools manpower. Accumulated experience summed up in 1943, it became the basis for the decision of the Academic Council of the Main Directorate of manpower rationing introduction in colleges and schools for vocational education. In the 50's. Resumed discussions on this problem, which was caused by the need to avoid future mistakes and differences in matters of education in students the ability to work vysokoproduktyvnosti. Note

that in 1950 prevailing misconception about the identity of the valuation in terms of educational workshops and industrial enterprises. As noted earlier, an active part in discussing issues of vocational training were representatives of allied sciences pedagogy. This trend has intensified in the 50 years of the twentieth century. The process of uniting the efforts of research institutions to develop different profile issues concerning teaching methods of production, contributed to the creation in 1956 the section psychology, physiology and health at the Academic Council of Vocational Education. In the second half of the 50th district. The cooperation involved a number of research institutions: Institute of hygiene and sanitation name Erisman (mode studied school day students in vocational school); Laboratory work of the Research Institute of Psychology, Institute of Occupational Health and Occupational Diseases Academy of Medical Sciences (developed problem of formation of motor skills); Leningrad Institute physiological [10, p. 23].

Note that the mid-50's. In psychology and physiology are clearly defined two distinct scientific disciplines: psychology and physiology of labor work. Within these disciplines conducted their research physiologist Professor M.Vynogradov, psychologists S. Archangelskyy, V. Suvorov, E. Guryanova D. Oshanin, teacher K. Gurevich [2; 62].

Therefore, the analysis of scientific literature and publications in journals suggests that the study period actively developed theoretical aspects of vocational education. Destruction of pedology as a scientific direction, closing major research centers that develop workforce preparation, psychology of work, psycho, repression educationalists led to a collapse of scientific research in the field of vocational education in the 40's. The obtained scientific results at this time were mainly vuzkometodychnyy character. Among the problems that have been the subject of scientific and theoretical analysis, include the definition of key concepts, principles justification vocational training and specification zahalnodydaktychnyh principles to its terms, the analysis of industrial training, theoretical generalizations regarding the forms and methods of educational work in vocational schools. In the 50 years of the twentieth century perspective of scientific and educational research expanded. Along

with the theoretical development of the aforementioned problems renewed debate about rationing of educational-production work of students considered the question of professional orientation of students in trades renewed integration of teaching science with other scientific fields and, above all, physiology and psychology, which led to the emergence in the mid-50's years of independent scientific fields (work physiology and psychology of labor). Educationalists also focused on the synthesis and critical thinking experience of industrial training in educational institutions of vocational education. As a result – proved the new system of industrial training, which began to be implemented in vocational education in the early 60's. In the future, we consider it appropriate to explore other aspects of training skilled workers in the system of vocational training in different historical periods.

References

1. **Anisimov V.** Razvitie teorii i praktiki professionalnogo obrazovaniya Rossii [Theory and Practice Development of Vocational Education in Russia]. Thesis for a degree of Doctor of Pedagogical Sciences: 13.00.01; 13.00.08. Moscow. 2000. 386 p.(rus)
2. **Arkhangelskiy S.** Podgotovka k vyboru professii [Preparations for the Vocational Choice]. *Professionalno-tekhnicheskoe obrazovanie*. 1956. No 1. Pp. 18 – 19. (rus)
3. **Blinchevskiy F.** Chto takoe urok proizvodstvennogo obucheniya [What is Industrial Lesson]. *Proizvodstvennoe obuchenie*. 1946. No 12. P.10. (rus)
4. **Blinchevskiy F.** Kak pravilno gotovitsya prepodavatelju k uroku i vesti ego [How to Prepare for the Lesson and Conduct It Correctly]. *Professionalno-tekhnicheskoe obrazovanie*. 1954. No 4. Pp.15 – 18. (rus)
5. **Blinchevskii F.** Organizatsiya i metodika laboratornykh rabot [Organization and Methods of Laboratory Works]. *Professionalno-tekhnicheskoe obrazovanie*. 1956. No 1. Pp.6 – 8. (rus)
6. **Boiko V.** Organizatsiya uchebno-metodicheskoy raboty [Organization of Academic Work]. *Proizvodstvennoe obuchenie*. 1941. No 1. Pp. 21 – 25. (rus)

7. **Vasilev V.** Reshytelno uluchshit rabotu uchebno-metodicheskikh sovetov [Improving Work of Academic Councils]. *Proizvodstvennoe obuchenie*. 1945. No 3. Pp. 12 – 14. (rus)

8. **Veisbland A.** Sovershenstvovat uchebnyy protsess v tekhnicheskikh uchilishchakh [Improving Academic Process at Technical Schools]. *Professionalno-tekhnicheskoe obrazovanie*. 1955. No 6. Pp.3 – 6. (rus)

9. **Viktorov L.** Instruktirovanie uchenikov vo vremya samostoyatelnoy raboty [Instructing Students during Independent Work]. *Proizvodstvennoe obuchenie*. 1945. No 4. Pp. 11 – 13. (rus)

10. **Vinogradov A.** Vazhnye zadachi [Important Tasks]. *Professionalno-tekhnicheskoe obrazovanie*. 1955. No 5. Pp. 23. (rus)

11. **Golant E.** Materialy nauchno-metodicheskoy konferentsii [Academic Conference Proceedings]. *Proizvodstvennoe obuchenie*. 1946. March-Apr. P.8. (rus)

12. **Horyainov M.** Formy i metody vkhodnykh zanyatiy [Forms and Methods of Introduction Lessons]. *Proizvodstvennoe obuchenie*. 1946. No 6. Pp.17 – 19. (rus)

13. **Horyainov M.** Pro normirovanie uchebno-proizvodstvennykh rabot [About Standardization of Educational and Industrial Works]. *Professionalno-tekhnicheskoe obrazovanie*. 1957. No 3. Pp.11 – 14. (rus)

14. **Dukhovnyy I.** Printsipy obucheniya v uchilishchakh i shkolakh [Education Principles in Colleges and Schools]. Moscow, *Trudrezervizdat*. 1947. 148 p. (rus)

15. **Emelyanov I.** Povtorenie na urokakh slesarnogo dela [Revision at the Bench-Work Lessons]. *Proizvodstvennoe obuchenie*. 1946. March – Apr. P. 46. (rus)

16. **Zaretskiy M.** Teoreticheskoe obuchenie v remeslennykh i zheleznodorozhnykh uchilishchakh [Theoretical Learning at Vocational and Railway Schools]. *Proizvodstvennoe obuchenie*. 1941. No 1. Pp. 17 – 19. (rus)

17. **Zaretskiy M.** Postroenie uroka [Lesson Development]. *Proizvodstvennoe obuchenie*. 1945. No 4. Pp. 5 – 7. (rus)

18. **Zaretskiy M.** Podgotovka prepodavatelya k uroku [Lecturer's Preparations for the Lesson]. *Proizvodstvennoe obuchenie*. 1945. No 2. Pp. 8 – 10. (rus)

19. **Krasylnykova H.** Profesiynna pedahohika [Professional Pedagogy]. Mode of access: http://lubbook.net/book_303.html. (ukr)

20. **Metodika** proizvodstvennogo obucheniya [Industrial Training Methods]. Moscow, *Trudrezervizdat*. 1953. 384 p. (rus)

21. **Nechaev K.** Metodika proizvodstvennogo obucheniya [Industrial Training Methods]. Moscow, *Trudrezervizdat*. 1951. 392 p. (rus)

22. **Postanovy** partii ta uriadu pro shkolu [Party and Government Resolutions on School]. Kyiv, Kharkiv, *Radianska shkola*. 1947. 152 p. (ukr)

23. **Protopopov A.** Pedagogicheskiy protsess v remeslennykh uchilishchakh [Pedagogical Process at Vocational Schools]. Moscow, *Trudrezervizdat*, 1955. 208 p. (rus)

Івченко Т. В.

Проблеми професійно-технічної освіти в педагогічній теорії України в 40 – 50-х роках ХХ століття

У статті розглянуто ступінь розробленості теоретичних аспектів професійно-технічної освіти України в 40 – 50-х роках ХХ століття.

Аналізуючи науково-педагогічну літературу (М. Зарецький, І. Духовний, О. Протопопов та ін.) досліджуваного періоду, цілісно представлено підходи до дидактики професійного навчання. Зокрема, обґрунтовано представлені основні принципи виробничого навчання та особливості реалізації загальнодидактичних принципів у навчально-виховному процесі закладів системи державних трудових резервів. Предметом теоретичного аналізу в досліджуваній період стала й проблема форм і методів професійного навчання.

Визначено, що педагоги-теоретики зосередились, передусім, на узагальненні й критичному осмисленні практичного досвіду виробничого навчання в навчальних закладах професійно-технічної освіти та обґрунтували нову систему виробничого навчання, яка почала впроваджуватись у професійно-технічних навчальних закладах на початку 60-х років.

У 40-х роках ХХ століття урок було визначено основою формою організації як виробничого, так і теоретичного навчання, хоча практикувалися й інші форми навчання (лекції, бесіди, семінари). Перевага надавалася репродуктивним методам навчальної роботи. У 50-х роках виявилася тенденція до використання розвивального потенціалу уроку та інших форм навчання з метою активізації навчально-пізнавальної діяльності, а також застосування методів, які стимулювали активність і самостійність учнів.

Крім цього, з'ясовано, що до середини 50-х рр. вже чітко визначилися дві самостійні наукові дисципліни: психологія праці та фізіологія праці.

Ключові слова: професійно-технічна освіта, зміст освіти, ремісничі училища, форми та методи навчання, навчальні плани та програми, самостійна робота, урок.

Ивченко Т. В.

Проблемы профессионально-технического образования в педагогической теории Украины в 40 – 50-х годах XX столетия

В статье рассмотрена степень разработанности теоретических аспектов профессионально-технического образования в 40 – 50-х годах XX столетия.

Анализируя научно-педагогическую литературу (М. Зарецкий, И. Духовный, А. Протопопов и др.) Исследуемого периода, целостно представлены подходы к дидактике профессионального обучения. В частности, обоснованно представлены основные принципы производственного обучения и особенности реализации общедидактических принципов в учебно-воспитательном процессе учреждений системы государственных трудовых резервов.

Предметом теоретического анализа в исследуемый период стала и проблема форм и методов профессионального обучения. Определено, что педагоги-теоретики сосредоточились прежде всего на обобщении и критическом осмыслении практического опыта производственного обучения в учебных заведениях профессионально-технического образования и обгрунтовали новую систему производственного обучения, начала внедряться в профессионально-технических учебных заведениях в начале 60-х годов.

В 40-х годах XX века урок был определен основной формой организации как производственного, так и теоретического обучения, хотя практиковались и другие формы обучения (лекции, беседы, семинары).

Предпочтение отдавалось репродуктивным методам учебной работы. В 50-х годах проявилась тенденция к использованию развивающего потенциала урока и других форм обучения с целью активизации учебно-познавательной деятельности, а также применение методов, которые стимулировали активность и самостоятельность учащихся.

Кроме этого, установлено, что к середине 50-х гг. Уже четко определились две самостоятельные научные дисциплины: психология труда и физиология труда.

Ключевые слова: профессионально-техническое образование, содержание образования, ремесленное училища, формы и методы обучения, учебные планы и программы, самостоятельная работа, урок.

Information about the author

Tetiana Volodymyrivna Ivchenko – Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer at the Department of Social Work of the Institute of History, International

Relations and Socio-Political Sciences of SHEI “Luhansk Taras Shevchenko National University”.

The article was received by the Editorial Office on 18.11.2015.

The article was put into print on 19.12.2015.

Peer review: L. Ts. Vahovskyi, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor